VIKIPEEDIA

Eesti viipekeel



See artikkel vajab toimetamist. *(Mai 2019)*
Palun aita artiklit toimetada (https://et.wikipedia.org/w/index.php?title=Eesti_viipekeel&action=edit). (Kuidas ja millal see märkus eemaldada?)

Eesti viipekeel (ingl *Estonian Sign Language*) on iseseisva grammatika ja sõnavaraga visuaal-motoorne keel, mida tajutakse silmadega ja väljendatakse kehaga.

Eesti viipekeele staatus ja areng on otseselt seotud ühiskonna suhtumisega kurtide kogukonda ja kultuuri. Olulisel määral on eesti viipekeelt ja selle grammatikat mõjutanud Eesti haridus- ja sotsiaalpoliitika eri perioodidel.[1] Eesti kurtide kogukonda ühendav eesti viipekeel on visuaal-motoorne keel nagu ka kõik teised viipekeeled maailmas.[2] Keeleseaduse järgi on iga muu keel peale eesti keele ja eesti viipekeele võõrkeel.[3] Seega on eesti viipekeel riiklikult tunnustatud keel.[3] Eestis kasutab eesti viipekeelt regulaarselt 4500 inimest, kelle hulgas on 2000 kurti, kes vajavad tõlketeenust.[4]

Sisukord

Viipekeele üldine kirjeldus

Maailmas on ligikaudu 6500–7000 keelt, sealhulgas nii visuaal-motoorsed kui ka auditiiv-verbaalsed keeled. Auditiiv-verbaalsed keeled on kõneldud keeled, mida tajutakse tavaliselt kuulmismeelega.[5] Visuaal-motoorsed keeled on visuaalsed keeled, mida tajutakse nägemismeelega ja väljendatakse käte, näoilmete ja kehaga. Visuaal-motoorse keele kasutamise põhjused võivad olla näiteks kurt laps või kurdid lapsevanemad.[6] Viipekeel on loomulik keel, mis sarnaneb verbaalse keelega mitmeti, kuid viipekeele visuaalsusel rajaneva struktuuri tõttu on neil ka erinevusi.[2] Viipekeel on kokkuleppeline kommunikatsioonisüsteem, mis on tekkinud spontaanselt kõikides kurtide kogukondades. Viipekeel omandatakse lapsepõlves loomulikult keelekeskkonnast samas vanuses, kui kuuljad lapsed omandavad verbaalse keele, ning see täidab samu sotsiaalseid ja mentaalseid funktsioone kui verbaalne keel.[2]

Viipekeele peamise sisu moodustavad **viiped**, mis avalduvad viiplemise ehk viipekõne kaudu.[7] Viipel kui keelelist teavet kandval keelesümbolil on oma kindel „häälikuline” kuju.[7] Viipe osad on käekuju (käevorm); koht, kus viibe moodustub; liigutus ja mitteverbaalne signaal ehk näoilme, suupilt ja kehahoid.[8]

Eesti viipekeele tekkeaeg on siiani täpselt määratlemata, kuid eesti viipekeele ajaloo uurijad on rõhutanud, et selle teke võib olla seotud esimese kurtide kooli avamisega Vändras.[2] Eesti viipekeel (rahvusvaheline kood ESO) kuulub maailmas ametlikult tunnustatud keelte hulka ning on registreeritud maailma keelte andmebaasis Ethnologue.[9]

Eesti viipekeele küsilause kirjelduse leiab „Viibelda on mõnus” käsiraamatust, kus on välja toodud, et küsilause puhul on kulmud tõstetud, silmad kissis, keha võib olla ettepoole kaldus ning õlad võivad olla pisut tõstetud. Küsiviibe esitatakse kas lause alguses, lõpus või nii alguses kui ka lõpus.[10]

Fonoloogia

Viiped jagunevad arbitaarseteks ja ikoonilisteks ehk motiveeritud viibeteks. Arbitraarne viibe on seotud sotsiaalse kokkuleppega, tavaliselt ei saada kohe aru, kuidas on viibe tekkinud. Arbitraarsed viiped ei ole seotud tähistatava kuju ega muu visuaalse elemendiga. Näiteks, eesti viipekeele viipel „DIREKTOR” puudub seos kontekstiga. Viipe teket motiveeris see, et lapsed nägid direktorit, kellel olid võtmed alati taskus. Ikoonilised viiped on motiveeritud näiteks tegevusest, joonisest või kujust.[11] Näiteks, viibe „MAJA” on tekkinud katuse kuju järgi ja viipe „JOOKSMA” aluseks on tegevus. Viiped leiab siit: http://www.eki.ee/dict/viipekeel/.

1960. aastal lõi William C. Stokoe SignWriting süsteemi, mis baseerub ameerika viibete fonoloogia kirja panemisel. SignWriting ei käsitle vaid mittemanuaalseid märke, vaid ka muid viipeid puudutavaid aspekte, näiteks käevormi, liigutust ja peopesa orientatsiooni. Stokoe uuris ameerika viipekeelt keeleteaduslikust vaatenurgast. Tõi ameerika viipekeele esmakordselt keeleteaduse huviorbiiti.[12] Ka eesti viipekeele kirjasüsteem ehk transkirptsioonisüsteem põhineb SignWriting süsteemil.[12] Hollandis loodi oma süsteem hollandi viipekeele kirja panemiseks, mis erineb SignWriting süsteemist. [13]

Stokoe võttis viipe väikseima tähendust mittekandva elemendi tähistamiseks kasutusele mõiste **kireem** (kreeka χείρ *cheir* 'käsi') ja nimetas viibete struktuuri ja organiseeritust uuriva teadusharu kiroloogiaks.[2]

Eesti viipekeele õpetamine

Kui eesti viipekeelt ei lubatud kasutada õpetuskeelena, ei arenenud keel palju ning eriti ei lisandunud uusi viipeidki. Murranguliseks võib pidada aastat 1994, mil eesti viipekeel leidis rakendust kurtide õpetuskeelena Tallinna Heleni Koolis (endine Tallinna kurtide kool). Ühiskond hakkas tunnistama kurte kui kultuurilis-keelelist vähemust.[7]

Eesti viipekeelt kui võõrkeelt õpetatakse Tartu Ülikoolis (sh Viljandi Kultuuriakadeemia), THINK MTÜ-s (Tartus ja Tallinnas) ja Tartu Rahvaülikoolis.[14][15][16]

Viibeldud eesti keel

Viipekeelte kõrval on olemas ka suuliste keelte visualiseeritud vormid ehk viibeldud keeled (ingl *signed languages*). Viibeldud eesti keel põhineb suulise keele grammatikal ja seda pruukides muudetakse kõne või tekst viibete ja sõrmendamise (ingl *fingerspelling*) abil nähtavaks. Sõrmendamisel kirjutatakse tähed ja numbrid käevormide abil õhku. Sõrmendamine ei ole viipekeele osa. Hoolimata sellest on sõrmendite kasutamine tavaline, eriti siis, kui tahetakse edasi anda eestikeelse sõna täpset kirjapilti (näiteks nimede, võõrsõnade märkimisel), harvem ka siis, kui vajalikku viibet ei teata.[7]

Eesti sõrmendid ehk sõrmendamine ei ole eraldiseisev visuaal-motoorne keel, vaid on auditiiv-verbaalse eesti keele tähemärkide edasiandmine ehk õhus kirjutamine.[17]

Viited

1. Regina Paabo (2010). *Viibelda on mõnus - käsiraamat*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus. Lk 13.
2. Liivi Hollman. "Eesti kurtide kogukonnast ja eesti viipekeelest" (http://www.emakeeleselts.ee/omakeel/2006_2/OK_2006-2_04.pdf). *Oma Keel*, 2006. Vaadatud 04.05.2019.
3. https://www.riigiteataja.ee/akt/113032019079
4. Sutrop, Urmas. 2005. Estonian Sign Language. In Gordon, R., Jr. (ed). Ethnologue: Languages of the World. Fifteenth edition. Dallas, Texas: SIL International (vaadatud 16.01.2013)
5. Raili Loit, Regina Paabo ja Liivi Hollman (2013). *Viipekeelne kurt laps koolis*. Tallinn: SA Innove. Lk 30.
6. Richard P. Meier. "Sign Language Acquisition" (https://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb/9780199935345.001.0001/oxfordhb-9780199935345-e-19?print=pdf). *Oxford Handbooks*, 2016. Vaadatud 04.05.2019.
7. Regina Paabo. "Eesti viipekeel ja selle loome" (http://www.emakeeleselts.ee/omakeel/2012_2/OK_2012-2_04.pdf). *Oma Keel*, 2012. Vaadatud 04.05.2019.
8. Liivi Hollman, Regina Paabo ja Raili Loit (2013). *Viipekeelne kurt laps koolis*. Tallinn: SA Innove. Lk 34.
9. https://www.ethnologue.com/language/eso
10. Regina Paabo (2010). *Viibelda on mõnus - käsiraamat*. Tallinn: Eesti Keele Instituut. Lk 289-291.
11. Vahur Laiapea. "Tähendusi viipekeelest" (http://www.ead.ee/orb.aw/class%3Dfile/action%3Dpreview/id%3D372484/laiapeavahur_MA_too.pdf). *Tartu Ülikooli kirjastus*, 2006. Vaadatud 04.05.2019.
12. Monika Trükmann, Reigina Toom, Liivi Holman. "Eesti viipekeele transkriptsioonist" (http://ead.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=374122/hollman_transkripts_ery.pdf). *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat 2, 285–302*, 2006. Vaadatud 04.05.2019.
13. Eleni Orfanidou, Bencie Woll, Gary Morgan (2015). *Research Methods in Sign Language Studies: A Practical Studies.*. Oxford: John Wiley & Sons, Inc.. Lk 77.
14. https://rahvaylikool.ee/koolitused/2775/eesti-viipekeel/
15. https://www.kultuur.ut.ee/et/taiendusope/eesti-viipekeele-algkursus
16. http://www.think.ee/?doc=141
17. Regina Paabo, Liivi Hollman ja Raili Loit (2013). *Viipekeelne kurt laps koolis*. 2013: SA Innove. Lk 32.

Välislingid

- Eesti viipekeelest Eesti Kurtide Liidu veebilehelt (vaadatud 16.01.2013) (http://www.ead.ee/371095)
- Eesti viipekeele – eesti keele sõnastik (http://www.eki.ee/dict/viipekeel/)